

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Op een of andere manier is het ook wel eens prettig om het over de praktijk te hebben. We hebben geloofswaarden genoeg. Aan waarden geen gebrek. Maar om het eens op zijn Rotterdams te zeggen: het komt op daden aan! Geen waarden maar daden en de rest zal ik dan hier dan maar niet zingen. Wij stemmen daar intuïtief mee in. Het is ook heel Nederlands, geloof ik, pragmatisch als wij zijn. Laten wij gewoon aan het werk gaan. We hoeven geen marxist te zijn om toch met de waarden van Karl Marx in te stemmen dat tot dusver de filosofen de wereld alleen maar verschillend hebben geïnterpreteerd maar dat het erop aankomt om de wereld te veranderen.

Daarom heeft deze wetgeleerde, deze jurist, die ik me op een of andere manier als jong voorstel, onze sympathie. Hij heeft, zo stel ik me voor, al die mooie waarden van Jezus aangehoord. Dat is allemaal mooi en aardig. Maar nu vraagt hij door naar de praktijk. Naar de daden. Wat moet ik doen? Dat werkwoord 'doen' is dominant in deze schriftlezing. Het komt op de daden aan. Daarom vraagt de wetgeleerde ook nadrukkelijk naar wat hij moet doen om het eeuwige leven te beërven. De evangelist Lucas zegt erbij dat de wetgeleerde dit vraagt om Jezus op de proef te stellen. Maar ik ga toch maar even uit van de oprechtheid van zijn vraag. De vraag naar het eeuwige leven, wekt misschien wel onze verwondering. Volgens mij zijn wij daar, zowel buiten als binnen de kerk, niet meer zo mee bezig. Dat ons bestaan ophoudt bij de dood en

de rest speculatie is, is, denk ik, het algemene inzicht. Zoals ook de vraag van Luther, hoe hij toch een genadige God kan krijgen, al heel lang niet meer de onze is. De vraag van ons vandaag is veel korter: wat moeten wij doen? We weten het niet meer. Wat moeten wij in hemelsnaam doen? Mogelijk was het vroeger duidelijker. Je deed en vond wat moest. Je deed en vond vooral wat je zuil deed en vond. Wat je ervan moest vinden, vertelden de paus, de pastoor, de dominee, de politieke leidslieden. Maar bij de neergang van alle zuilen en alle ideologieën, komt het helemaal op jezelf aan. Jij, en alleen maar jij, zult moeten bedenken wat er gedaan moet worden. Geen instantie, geen macht, niemand gaat je daarin voor. Eigenlijk ben je helemaal aan jezelf overgeleverd. Die autonomie hebben wij bevochten op kerk en ideologie. Maar ik denk dat wij daar de laatste jaren ook de onpeilbare eenzaamheid en verlamming van hebben ervaren. En ook de onmacht om te kunnen bepalen wat je dan inderdaad moet doen of laten. Evenmin laten vervolgens die leiders niet af die in deze verlamming opstaan om oncontroleerbare hoegenaamde waarheden uit te kramen. Onze democratie maakt langzaam maar zeker plaats voor demagogie. Talkshows en social media draaien op volle toeren en in heel deze manische meningenmachine valt eigenlijk helemaal niet meer goed uit te maken wat wij nu moeten doen? Hebben de protesterende boeren nu een punt of niet? Heeft de overheid gelijk? Is er eigenlijk nog wel een overkoepelende visie denkbaar waarop wij ons handelen zouden kunnen afstemmen?

In de dialoog tussen Jezus en de wetgeleerde blijkt er nog wel een dergelijke, haast jaloersmakende overeenstemming te bestaan. Op de vraag van Jezus wat de wet zegt, hoe hij dat leest, antwoordt de wetgeleerde met een samenvatting die blijkbaar voor beiden gesneden

koek is: Je hebt God lief te hebben vanuit heel je hart, heel je ziel, al je kracht en heel je verstand. Dat laatste, dat verstand, is overigens een toevoeging die wij in het sjema Israël, in Deuteronomium 6 niet terugvinden. En je naaste met ongeveer dezelfde intensiteit want hij is aan jou gelijk. Aan deze twee geboden, zo zegt Jezus het ergens anders, hangt heel de wet! Het verhaal gaat dat zich ooit een heiden bij rabbi Sjammai meldde met de mededeling dat hij bereid zou zijn zich tot het jodendom te bekeren als de rabbi in staat zou zijn hem heel de wet uit te leggen terwijl de heiden op één been stond. Rabbi Sjammai, toch al niet bekend om zijn flexibiliteit, stuurde hem woedend weg. Vervolgens meldde hij zich bij rabbi Hillel die de uitdaging aanging en ongeveer ook deze woorden sprak met de mededeling dat de rest van de wet alleen maar uitleg ervan was.

Er is dus blijkbaar om en rond die tijd een heldere en overzichtelijke leidraad hoe een mens moet leven: je moet God en de naaste met hart en ziel liefhebben. Er is geen rang - of volgorde in deze geboden. Ze zijn in zekere zin innig met elkaar verbonden: wees op de ander gericht. Of je deze nu met hoofdletter schrijft of niet.

Zo geïnterpreteerd is het een heldere richtlijn, nog altijd toepasbaar op ons leven vandaag: wees op de ander gericht. Maar de wetgeleerde - en weer ben ik het niet met de evangelist Lucas eens die stelt dat hij dat zegt om zichzelf te rechtvaardigen - stelt een heel wezenlijke wedervraag. Een goede jurist, lijkt me. Hij vraagt Jezus: 'Maar wie ís mijn naaste?'

Ik denk dat dat een hele goede vraag is. Een vraag die ook aan de basis ligt van onze verlamming op dat gebied. Wie is mijn naaste? Is heel de

wereld dat? Maar wie kan dan nog rustig slapen? Zijn eigenlijk alleen mijn allernaasten dat? Mijn man, mijn vrouw, mijn kinderen? Maar is dat eigenlijk niet veel te klein? Veel te beperkt? Doen - met een ander woord van Jezus - de heidenen dat niet ook? Maar hoe dan wel?

Ik werd destijds een kleine zestig jaar geleden, gehaald zoals dat heet, door dokter Bink. Dat was een zeer geliefde huisarts. Dat type dat altijd bereikbaar was, elke patiënt, elk gezin kende. Maar in mijn herinnering zat hij het overgrote deel van zijn arbeidzaam leven overspannen thuis. Als ik mijn moeder vroeg hoe dat kwam, antwoordde zij altijd met een lichte vertedering dat hij zich het leed van zijn patiënten veel te veel aantrok. Hij kon daar niet tegen. Bij zijn opvolger, dokter Labruyère, had ik die indruk nou nooit. Maar niemand ging ooit graag naar hem toe.

Wie is mijn naaste? Het is dus geen onredelijke vraag. Misschien is het wel een vraag om overeind te blijven. Om het overzichtelijk te houden. Om het - misschien inderdaad wel juridisch - op een rijtje te hebben. Gecatalogiseerd. Wie wel en wie niet? Een draaiboek. Een protocol. Wie vallen daarbinnen en wie vallen daarbuiten? Wat is nog redelijk en wat gaat te ver?

De ellende is dat Jezus in die overbekende gelijkenis over de barmhartige Samaritaan, die catalogus niet geeft. Hij zegt niet bij voorbaat wie nu wel of niet je naaste is. Jezus draait het radicaal om. Hij geef het woord aan het slachtoffer. Aan wie onmondig is. Als voor dood langs de kant van de weg ligt. Aan hem, aan het slachtoffer. Aan wie geholpen is. Aan wie gezien, echt gezien, is. Aan hem zal achteraf gevraagd worden wie de naaste voor hem geweest is. En het antwoord zal nogal wiesdes zijn, zoals de wetgeleerde ook geen moment hoeft te

aarzelen over wie dat geweest is: hem die ontferming over hem heeft betoond. Degene die hem heeft gezien, die hem echt heeft gezien.

Daar moet misschien wel iets over gezegd worden. De priester, de Leviet en de Samaritaan - in die zin is het echt literair echt een klassieke grap, iets zoals een dominee, een priester en een rabbijn komen een bar binnen - deze drie hebben het slachtoffer van de rovers alledrie gezien. Er is er echter maar één die met ontferming wordt bewogen. Dat griekse werkwoord dat hier wordt gebruikt, met ontferming bewogen worden, dat is verre van rationeel. Het betekent zoiets als: 'je voelt het in de buik, je darmen, je wordt er misselijk van. Een deelnemer van ThomasTheologie, niet toevallig een vrouw, zei het prachtig: je voelt het in je baarmoeder. Het raakt je, eerder lichamenlijk dan rationeel. Je moet iets doen.

Waarom overkomt dat nou de priester en de Leviet niet? Terwijl nu bij uitstek zij de hoofdsom der Wet kennen en het zouden moeten weten? Ik denk: omdat zij het onmiddellijk rationaliseren. Zij zien het wel maar hebben zo hun redenen om niet met ontferming bewogen te raken. Traditioneel is de uitleg dat zij zich, uit hoofde van hun professie, niet met bloed verontreinigd wilden worden. Maar wie zegt mij, dat zij op hun terugweg naar huis, die hulp niet ook hadden kunnen bieden? Maar zij hebben eerst en vooral een mening. Zoals het ons vandaag bepaald niet aan meningen ontbreekt. En dan hoef je al niets meer. Dan laat je je al niet meer raken. Dan is een boer, een domme boer. Dan is een stadsbewoner een grachtengordel bewoner die er op zijn groenlinkse bakfiets niets van snapt. Dan is Rutte een prutser en dan is... Ach, laat ik ophouden. Eén blik op iets als Twitter en wij moeten ons verhouden met duizenden meningen. Maar geraakt worden. Het voelen. Zowel de

traan van de boer die zijn bedrijf naar de knoppen ziet gaan. Maar ook de zorg voor de aarde, waarin Nederland donkerrood oplicht en waarin de grens naar wat de aarde kan hebben binnen het kapitalisme nooit aan de orde zal komen. Er gebeurt pas iets als het je raakt. Bij een nieuwe talkshow - ja, excuus dat ik dat allemaal kijk - veerde ik op toen een Groenlinks politica tegenover een melkveehouder zei: ik zie dat je huilt maar misschien zijn we allemaal wel beetgenomen door hetzelfde systeem en dat deze man dat even leek te begrijpen. Ik zag in datzelfde programma ook een ex staatssecretaris die helemaal niemand wezenlijk aankeek.

Maar toch nog één ding. Hoe voorkom je dat je in dit verband geen dokter Bink wordt? Dat je je inderdaad het leed van de wereld zozeer aantrekt, dat je zelf geen leven meer hebt? In dat verband valt mij de rationaliteit van de Samaritaan op. Hij ziet. Hij wordt tot in zijn binnenste geraakt. Maar hij gaat vervolgens over op een heel praktisch en gestructureerd handelen. Hij verleent eerste hulp. Maar hij zegt er vervolgens om het zo maar eens te zeggen, zijn zakenreis niet voor af. Hij delegeert de verdere zorg aan de herbergier en draagt er zorg voor dat voor hem voldoende geld beschikbaar is. Hij doet het, om het zo maar eens te zeggen, allemaal binnen de spreekuren. Maar toch net even anders dan dokter Labruyere. Hij heeft zich laten raken. Hij blijft ontvankelijk. Open voor het verdriet en de pijn van anderen. Dat kan dus, zonder er zelf aan ten gronde te gaan. Dat is dus de messiaanse route die ook voor ons open ligt. Het is niet te hoog, niet te diep. Niet de ver weg of veel te hoogdravend. Het is binnen ons bereik. Het is precies in ons gezichtsveld.

Amen.